

Tarnów, dnia 14 czerwca 2023 r.

Ks. dr hab. Marek Kluz, prof. UPJPII
Katedra Teologii Systematycznej
Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
33-100 Tarnów, ul. Piłsudskiego 6
Tel. 667 419 728, email: marek.kluz@upjp2.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr lic. Sebastian Derda

LESZKA KOŁAKOWSKIEGO DROGA DO „RZECZYWISTOŚCI BOGA”. STUDIUM TEOLOGICZNOMORALNE

Warszawa 2023, ss. 292.

Wstęp. Filozof Leszek Kołakowski do dzisiaj pozostaje dla wielu niekwestionowanym autorytetem intelektualnym i moralnym, zarówno w kraju, jak i za granicą. Okres naukowej działalności Leszka Kołakowskiego przypada na lata 1950-2007. Pod wpływem wydarzeń historycznych i własnych poszukiwań poglądy prof. Kołakowskiego przeszły prawdziwą ewolucję. Kołakowski to człowiek, który przeszedł drogę od gorliwego piewcy marksizmu i stalinizmu do wyznania: „jestem po stronie chrześcijaństwa”.

Stanowisko Leszka Kołakowskiego można w największym skrócie scharakteryzować w dwojaki sposób. Po pierwsze, Kołakowski jawi się jako intelektualista zaniepokojony procesami laicyzacji we współczesnym świecie, ale jednocześnie nie wierzący w możliwość całkowitej desakralizacji społeczeństwa. Po drugie, jest to stanowisko człowieka, którego napawa przerażeniem świat bez Boga. Ale czy fakt, że Bóg jest ludziom potrzebny może być dowodem na jego istnienie?

Znakomicie w ten dyskurs wpisuje się rozprawa doktorska Pana Sebastiana Derdy pt. *Leszka Kołakowskiego droga do „rzeczywistości Boga”. Studium teologicznomoralne.* Zgłębianie dorobku intelektualnego Leszka Kołakowskiego wydaje się ważne nie tylko dla filozofii, ale także dla współczesnej teologii. W tym kontekście niezwykle trafnym wyborem jest temat rozprawy doktorskiej Pana S. Derdy.

Krótkie omówienie pracy. Rozprawa doktorska ma prawidłową, logiczną, przejrzystą konstrukcję. Na pracę składają się następujące elementy: *Karta tytułowa*, *Spis treści* orientujący w rozkładzie materiału, *Wykaz skrótów*, *Wstęp* oraz *Korpus pracy* składający się z trzech rozdziałów. Do tego należy jeszcze dodać *Zakończenie* i zestawienie *Bibliografii*.

Rozprawę rozpoczyna „Wstęp” w którym zgodnie z oczekiwaniami wobec wybitnych prac naukowych, znajdujemy, oprócz ukazania ważności i aktualności tematu wyraźnie określony cel, zadanie badawcze: „Biorąc pod uwagę dorobek filozoficzny Leszka Kołakowskiego, można postawić następujący problem badawczy dla niniejszej dysertacji: w jaki sposób (u)kształtowała się dojrzała myśl religijna (koncepcja Boga) polskiego myśliciela, w ujęciu filozoficzno-teologicznym? Niniejsza praca ma na celu próbę analizy: jakie znaczenie dla ludzkości, w jej wymiarze jednostkowym i ogólnospołecznym, ma istnienie Boga oraz związanej z tym całej sfery *sacrum*, według L. Kołakowskiego (Wstęp, s. 8). Doktorantowi już choćby za samo podjęcie tego tematu należą się słowa uznania.

Korpus pracy przedstawiony umiejętnie przez Pana S. Derdę składa się z trzech dopełniających się rozdziałów: I. Leszek Kołakowski – filozof poszukujący Boga. II. Zmaganie człowieka ze złem w ujęciu filozoficzno-teologicznym. III. W poszukiwaniu „rzeczywistości Boga”.

Wszystkie rozdziały pracy zachowują zbliżoną objętość, a ich treść została w sposób przejrzysty podzielona na mniejsze jednostki redakcyjne, co znacząco ułatwia czytelnikowi uchwycenie problematyki rozprawy w jej szczegółach. Dodatkowo należy stwierdzić, że Doktorant posiadał umiejętność prawidłowego konstruowania tekstu w oparciu o logikę konstrukcyjną oraz cechę przejrzystości.

W zakończeniu dysertacji (z tytułem?) zostały przedstawione wyniki dokonanych analiz nad studium dotyczącym poszukiwania Boga u Leszka Kołakowskiego. Zebrane przez Doktoranta przemyślenia posłużą zapewne w dalszych badaniach naukowych nad ewolucją myśli i problematyką metafizyczną Kołakowskiego.

Na końcu pracy doktorskiej znajduje się bogate i klarowne zestawienie *Bibliografii*, która została podzielona na: I. Źródła. II. Dokumenty Kościoła. III. Opracowania. IV. Literaturę pomocniczą.

Zasadność tematu i jego sformułowanie. Rozprawa doktorska Pana Derdy posiada dużą wartość naukową, ze względu na trafny, aktualny i ambitny temat, który został prawidłowo opracowany. Wypełniając lukę w polskim piśmiennictwie naukowym, rozprawa stanowi istotny wkład w naukę teologicznomoralną. Bogaty dorobek Leszka Kołakowskiego poświęcony „rzeczywistości Boga” i życiu człowieka skłaniał do zajęcia się tym tematem. Sformułowany temat jest czytelny, pozwalający na przejrzyste przedstawienie wszystkich istotnych wątków zawartych w rozprawie doktorskiej. Autor

wyraźnie określił cel pracy, zadanie badawcze. Recenzowana praca już w tytule zapowiada złożoność problemu i konsekwentnie, w obszarze teoretyczno-badawczym zostaje przez Doktoranta realizowane.

Układ pracy. Przyjęta przez Doktoranta koncepcja pracy znalazła swoje odwzorowanie w strukturze opracowania. Trzeba podkreślić, że układ pracy jest uporządkowany, logiczny i zasadniczo wyczerpujący temat. Czytelnik uzyskuje syntetyczny pogląd na opracowany temat. Treść rozprawy odpowiada założeniom wyznaczonym w tytule. Problem badawczy w dysertacji Pana Derdy został postawiony jasno i merytorycznie, wskazując w tym wypadku na wysoki poziom trudności, który przez swoją logiczną, konsekwentną i dobrze rozbudowaną strukturę przedstawia się jako bardzo dobre rozwiązanie naukowe, wskazując na ogromne zaangażowanie badawcze Doktoranta.

Zdyscyplinowaniu myśli służy przejrzyste opracowany, metodologiczny wstęp. Zawiera on wszystkie niezbędne elementy: uzasadnienie wyboru tematu, określenie zagadnień badawczych, omówienie *status quaestionis*, wyjaśnienie obranych i zastosowanych metod badawczych oraz kryteriów i kluczy interpretacyjnych oraz zwięzłą, ale jednocześnie wystarczającą prezentację struktury pracy wraz z zawartością poszczególnych rozdziałów.

Wewnętrzna konstrukcja poszczególnych rozdziałów odznacza się logiką i konsekwencją. Na uznanie zasługuje fakt, że każdy rozdział poprzedzony jest krótkim wstępem, w którym Doktorant informuje czytelnika o swoich zamiarach badawczych oraz najważniejszych elementach struktury poszczególnych rozdziałów rozprawy. Każdy rozdział posiada także konkluzje, które w syntetyczny sposób zbierają wyniki dotychczasowych badań, co znacznie ułatwia czytelnikowi poruszanie się w analizowanym materiale i wnioskach badawczych.

Całość dysertacji zamknięta jest podsumowującym zakończeniem. W zakończeniu pracy Doktorant w sposób syntetyczny, a jednocześnie jasny i rzeczowy zbiera rezultaty osiągniętych badań w poszczególnych rozdziałach dysertacji. Trzeba zatem stwierdzić, że schemat ideowy pracy jest przejrzysty. Doktorant w sposób przemyślany i zaplanowany zapanował nad systemowym ujęciem podjętej problematyki.

Źródła i opracowania. Uwagi co do bibliografii i przypisów. Trzeba podkreślić, że Doktorant wykazał się znajomością zasad sporządzania not bibliograficznych i przypisów. Podział bibliografii na źródła, dokumenty Kościoła, opracowania i literaturę pomocniczą jest właściwy, zredagowany w sposób umiejętny i zgodny ze standardami przyjętymi dla tego typu prac. Można się jedynie zastanawiać czy nie lepszym rozwiązaniem byłoby zastosowanie układu nie alfabetycznego, ale chronologicznego w wykazie źródeł, a w wykazie dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, uwzględnić jeszcze rangę dokumentów Soboru Watykańskiego II (dwie konstytucje umieszczone są po deklaracji i dekrete).

Pod względem jakościowym zaplecze źródłowe jest bogate i poprawnie wykorzystane. Bibliografia zawiera też pozycje obcojęzyczne. Autor dobrze przestudiował nauczanie Leszka Kołakowskiego i z dużym znawstwem teologii moralnej zinterpretował je zwracając uwagę na te aspekty nauczania filozofa, które wskazują na nowe podejście do problematyki moralnej. Doktorant cytuje też bardzo wiele poważnych opracowań, komentarzy i artykułów filozoficznych i teologicznych, które podejmują wprost lub pośrednio kwestie poruszane przez Leszka Kołakowskiego, a więc związane z poszukiwaniem prawdy o Bogu, człowieku i świecie. Należy jednak zauważyć, że dobre odczytanie źródeł i wielu opracowań oraz ich właściwa interpretacja nie jest zadaniem łatwym. Wielowątkowość i różnorodność poruszanych w rozprawie tematów wymagała zaawansowanego źródłowego rozeznania. Trzeba przyznać, że Doktorant znakomicie wywiązał się z tego zadania.

Przypisy w całej pracy zostały sporządzone starannie i konsekwentnie. Autor poprawnie stosuje zapis skrócony dla wcześniej cytowanych pozycji. Ponadto przypisy mają charakter dokumentujący, wyjaśniający i polemiczny. Zredagowane w ten sposób przypisy pomagają czytelnikowi w pełniejszym uchwyceniu prezentowanych zagadnień. Przypisy pokazują też bogactwo treści Leszka Kołakowskiego dotyczące prawdy o Bogu, życia człowieka, wytłumaczenia świata i będą niezmiernie pożyteczne dla przyszłych badaczy szukających odpowiedzi na podstawowe pytania metafizyczne.

Język rozprawy. Językowo praca napisana jest na wysokim poziomie, nie miałem problemów ze zrozumieniem, o co Autorowi chodzi, nie dostrzegłem też żadnych istotnych lub powtarzających się uporczywie błędów językowych, mało jest literówek i drobnych usterek stylistycznych. Język pracy jest przejrzysty zarówno pod względem precyzji fachowej, jak i poprawności stylistycznej. Doktorant potrafi zachować swój styl, a że jest to styl jasny i precyzyjny, to rozprawę doktorską czyta się z dużą przyjemnością. Ponadto trzeba również pozytywnie ocenić wkład Doktoranta w staranność i szatę graficzną rozprawy. Wszystkie drobne błędy literowe, interpunkcyjne, czy adiustatorskie, o których wspomniałem, można bez problemu usunąć podczas przygotowania tekstu do ewentualnego druku. Oczywiście zauważone usterki w warstwie językowej nie dotyczą w żadnym wypadku spraw istotnych. Rekapitulując, pod względem redakcyjnym i lingwistycznym, pracę oceniam wysoko. Doktorant posługuje się bogatą, ładną polszczyzną, co w naturalny sposób budzi zainteresowanie czytelnika.

Ocena formalna i merytoryczna. Istotne osiągnięcia rozprawy. Nie ulega wątpliwości, że przedłożona dysertacja doktorska spełnia wymogi formalne i merytoryczne stawiane tego typu pracom. Autor udowadnia nią, że doskonale poradził sobie z opanowaniem warsztatu pisarstwa naukowego. Rozprawa prezentuje interesującą i wieloaspektową wiedzę. Wywód

prowadzony przez Doktoranta jest rozważny, logiczny i klarowny. Doktorant z dużą swobodą porusza się w badanym przez siebie obszarze. Mamy do czynienia dokładną analizą pism filozofa Leszka Kołakowskiego.

Sam sposób narracji, w której mnóstwo argumentów i elementów zaczerpniętych z wielu źródeł zostało ułożonych w spójnym schemacie, jest uporządkowany i konsekwentny. Co więcej pan Derda nie zatrzymał się tylko na warstwie opisowej nauczania Kołakowskiego, ale w sposób wysoce umiejętny potrafił dokonać syntezy jego myśli.

Postawione na początku pracy zadanie znalazło jasną odpowiedź w tekście pracy. Wnioski z przeprowadzonych przez Doktoranta analiz są interesujące i twórcze. Recenzowana rozprawa doktorska wyeksponowała wszystkie podstawowe cechy warsztatu naukowego Pana Derdy, takie jak: właściwy dobór źródeł i dążenie do pełnego ich wykorzystania, dobra strona językowa, erudycja, pasja poznawcza, sumienność i wewnętrzne zaangażowanie w opracowywaną problematykę. To wszystko dobrze rokuje o dalszym rozwoju naukowym Doktoranta.

Swoją rozprawą doktorską Autor wzbogacił polską literaturę filozoficzno-teologiczną o dzieło źródłowe, stanowiące niezbędną pomoc dla każdego, kto będzie podejmował się dyskursu na temat prawdy o istnieniu Boga oraz związanej z tym całej sfery *sacrum*. Rozprawa ta pozostawia szerokie pole i może być naprawdę dobrą inspiracją dla kolejnych badaczy do eksploracji podjętej w rozprawie problematyki.

Pytania do Doktoranta. Lektura rozprawy doktorskiej pana S. Derdy, którą trzeba wysoko ocenić, przynosi kilka uwag, raczej do dyskusji, aniżeli mających charakter zarzutów:

1. Mimo ogromnego wysiłku w zgłębianie prawd chrześcijańskich, zabrakło w życiorysie filozofa L. Kołakowskiego momentu prawdziwego nawrócenia. Czy możemy jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie: co powstrzymało Kołakowskiego przed ostatecznym i formalnym wstąpieniem do Kościoła poprzez przyjęcie chrztu? Dlaczego nie zdecydował się ostatecznie na przyjęcie chrześcijaństwa? Czym mogło być to spowodowane?

2. Czy zrozumienie myśli Kołakowskiego może pomóc w dotarciu do ludzi, którzy dziś pozostają na obrzeżach chrześcijaństwa? Czy można powiedzieć, że właśnie takich intelektualistów Kościół dziś potrzebuje bardziej niż kiedykolwiek? Czy takie pytanie jest właściwe?

Wniosek końcowy. Dysertacja doktorska pt. *Leszka Kołakowskiego droga do „rzeczywistości Boga”*. Studium teologicznomoralne przygotowana przez pana Sebastiana Derdę jest opracowaniem, które należy ocenić zdecydowanie pozytywnie. Rozprawa jest pełnym, wyczerpującym opracowaniem tytułowego zagadnienia. Doktorant wykazał się doskonałą znajomością problematyki objętej tematem pracy, rzetelnym warsztatem

naukowym, oryginalnością rozwiązania problemu naukowego. Rozprawa jest świadectwem umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i potwierdza dużą wiedzę Doktoranta. Żywię nadzieję, że w przyszłości nadal będzie aktywny naukowo.

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione wyżej uwagi, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia z naddatkiem wymagania merytoryczne i formalne stawiane w Ustawie o stopniach i tytule naukowym, dlatego wnoszę do Rady Dyscypliny Wydziału Teologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie Pana Sebastiana Derdy do dalszych etapów przewodu doktorskiego, celem nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktora.

Ks. dr hab. Marek Kluz, prof. UPJPII

recenzent